

КОНФЛІКТОГЕННА СТРАТЕГІЯ ДИСКРЕДИТАЦІЇ ТА ТАКТИКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

*Л. О. Овсієнко, кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри німецької філології Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького*

(м. Черкаси, Україна)

e-mail: lesichkameta@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6503-7398

*А. В. Обіденко, магістрантка другого курсу
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

(м. Черкаси, Україна)

e-mail: ukravso0107@ukr.net

У статті схарактеризовано ключові тактики конфліктогенної стратегії дискредитації в сучасному політичному дискурсі, описано їх реалізацію в мовленні політичних діячів. Політичну комунікацію розглянуто крізь призму інтерації владних інститутів із суспільством у контексті ментальності окремого народу. Узагальнено напрацювання вчених у сфері досліджень політичного конфлікту, останній позиціоновано як протиставлення політичних інтересів із залученням різноманітних комбінацій тактик із єдиною метою – переконати опонента / аудиторію у власній безпелі. Проаналізовано комплекс чинників, що зумовлюють успішність провадження маніпулятивного впливу на адресата. Проаналізовано й подано стислі дефініції найтипівіших тактик конфронтаційної стратегії маніпуляції. Виявлено, що найбільш уживаною є критика, яка не тільки викликає сумніви, але й слугує тригером до розпалювання негативних емоцій, що паралізують здатність аналізувати й раціонально мислити. Тісно пов'язаною з критикою визначено тактику перетворення нейтральних контекстів у контексти зі знаком мінус. Схарактеризовано тактику поляризації, що ґрунтується на залученні стереотипів суспільної свідомості, які є кардинально протилежними. Когнітивну дискредитацію витлумачено як найзавуальованіший вид впливу влади на адресанта, що руйнує довіру до опонента.

Ключові слова: політичний дискурс, політична комунікація, стратегія, тактика, політичний конфлікт, конфронтаційна стратегія, стратегія дискредитації, тактика обвинувачення.

Актуальність. Антропоцентричний напрям у лінгвістиці й велика кількість дискурсивних досліджень зумовили парадигмальний характер дискурсу – багаторівневого комунікативно-інтерактивного явища, що охоплює різноаспектні (психологічний, соціокультурний, прагматико-ситуативний, політичний та ін.) контексти й ментальні особливості комунікантів.

Політична реальність сучасного соціуму сформована й розвивається на основі колаборації владних інститутів та суспільства, що своєю чергою ґрунтоване на культурі й етносвідомості народу. Розширення ролі та значення владних відносин слугує підґрунтям для стрімкого розвитку політичного дискурсу, який наділений особливою інституційною формою соціальної й політичної діяльності влади. Т. ван Дейк зазначає, що політичний дискурс, як клас жанрів, обмежений соціальною сферою політиків [6, с. 9].

Актуальність статті зумовлена необхідністю комплексного аналізу конфліктогенної стратегії й тактик її реалізації в сучасному політичному дискурсі. Особливий дослідницький інтерес викликає проблема відображення політичного конфлікту в мовленні під час публічних виступів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Політичний дискурс впливає на мовні явища й видозмінює комунікативні процеси за рахунок стійких концептуальних схем кооперативної і конфліктної взаємодії між учасниками політичної комунікації. Політичні

комуніканти різного рівня й статусу провадять постійну інтеракцію, наскрізь пронизану стратегіями і тактиками, що сфокусовані на оптимізацію ефективності комунікативного впливу. У контексті активного розвитку політичної лінгвістики та різнобічного дослідження її аспектів (А. М. Баранов, А. Д. Белова, Т. А. ван Дейк, М. Едельман, О. І. Іссерс, С. Т. Онуфрив, Г. Г. Почепцов, Л. М. Синельникова, О. Й. Шейгал та ін.) [7, с. 54] вивчення процесу комунікації через призму комунікативних стратегій і тактик є актуальним у германістиці.

Сучасна геополітична ситуація в умовах поліцентричності світу позиціонує політичний конфлікт як свій невід'ємний складник [1, с. 164]. Пропонуємо кваліфікувати політичний конфлікт як зіткнення різновекторних інтересів, як несумісні політичні погляди, цілі й цінності політиків, тісно пов'язані з політичною владою, що постає основним об'єктом політичного конфлікту.

Про конфліктні комунікативні стратегії йдеться тоді, коли з початку комунікації зрозумілою є мета – створити конфлікт. Є. Д. Попова політичним конфліктом вважає протистояння політиків, тригерами якого є економічні, політичні, психологічні та ідеологічні аспекти. Важливо наголосити, що політичні конфлікти сповнені емоційного напруження [5, с. 44]. А. Г. Алтунян акцентує на тому, що політичний конфлікт зазвичай набуває форми суперництва, у якому кожен з учасників, не відхиляючись від загальноприйнятих норм, намагається досягти влади чи утримати її [2, с. 301].

Мета статті – виокремити й описати конфліктогенну стратегію дискредитації і тактики її реалізації в сучасному політичному дискурсі.

Матеріали і методи дослідження. Методологічною базою дослідження слугує дискурсивна лінгвопрагматика й дискурсологія. Дослідження проведено із залученням дискурс-аналізу – для критичного вивчення політичного дискурсу; прагматичного й конверсаційного аналізу – для виявлення ключових стратегій і тактик; методу суцільної вибірки – для відбору фактичного матеріалу.

Результати дослідження та їх обговорення. Сутність політичної комунікації полягає в обґрунтованому й цілеспрямованому когнітивному впливові на адресанта, з подальшими змінами його мислення, свідомості, психологічного сприйняття, а головне – поведінки, напр.: *«Wer die Dinge benennt, beherrscht sie. Definitionen schaffen "Realitäten". Wer definiert, greift aus der Fülle möglicher Aspekte einen heraus, natürlich denjenigen, der ihm wichtig erscheint»*; *«ist Sprache nicht Ausgangselement und friedensstiftendes Medium allen politischen Handelns, sondern nur ein Mittel zum Zweck»* [10].

Основною метою конфліктної комунікативної взаємодії є підвищення власного статусу за рахунок погіршення статусу опонента політичної комунікації. У німецькомовному політичному дискурсі для цього застосовують так звані *«Stigmawörter»* – слова, що знецінюють суспільну дійсність, напр.: *«Seilschaften, leistungsfeindliche Politik, Politik auf dem Rücken sozial Schwacher, Klientelpolitik»* [10].

Щоб успішно управляти суспільною думкою й водночас прогнозувати кінцевий результат, політичні суб'єкти послуговуються певними стратегіями і тактиками, напр.: *«gegenüber einem Publikum auf einer anderen Realitätsebene einen bestimmten Effekt zu erzielen»* [11].

На думку О. І. Іссерс, стратегія – це процес розроблення й реалізації мовленнєво-комунікативного завдання, що однаково залежний і від умов ситуації, і від характерних особливостей комунікантів. Стратегію кваліфікують як «вектор мовленнєвої поведінки» [3, с. 117], що забезпечує найефективніше досягнення мети, тобто викликає потрібну реакцію.

У складі кожної комунікативної стратегії наявний набір тактик, між якими встановлено родо-видові відношення. Тактика – це спосіб мовленнєвого впливу та сукупність мовленнєвих засобів, а також шлях реалізації стратегії. Комплекс обраних тактик видозмінює стратегію досягнення мети [9, с. 143].

До конфронтаційних тематичних стратегій зараховують стратегії дискредитації, аргументації, самопрезентації та самозахисту.

Аналізуючи стратегію дискредитації, звертаємо увагу на стратегію заниження, тобто підлив довіри, послаблення авторитету, напр.: «*Ausrottung Minderwertiger*», «*Machtergreifung*», «*Zerschlagen überholter, falscher, schädlicher oder feindlicher Auffassungen*» [12]. Популярність цієї стратегії в сучасній політичній комунікації зумовлена передусім тим, що створення позитивного образу «своїх» через очорнення «чужих» постає традиційним прийомом, що дає змогу досягти бажаних результатів у гострій політичній боротьбі, напр.: «*Ich muss allerdings leise darauf hinweisen, dass auch vergangene Regierungen – nicht nur die letzte, sondern auch schon die vorletzte – nicht immer konsequent waren*» [10]. Така стратегія є вдалим прикладом інтеракції, що ґрунтована на експресивності й зорієнтована на вияв свого демонстративно негативного ставлення до опонента й обговорюваних проблем. Найтиповішими тактиками стратегії дискредитації є тактики *обвинувачення, критики та іронізування* [6, с. 228].

У конфронтаційних стратегіях найчастіше вживаною тактикою є *критика*, мета якої полягає в тому, щоб викликати сумніви в аудиторії стосовно спроможності політичного опонента та незадоволення загальною ситуацією. Критичні ремарки постають ефективним способом руйнування позитивного іміджу, напр.: «*Qualität vor Schnelligkeit*», «*Wir gehen kleine Schritte, die aber konsequent und mit einer klaren Richtung*» [12]. Розпалювання емоцій зазвичай притуплює здатність до аналізу, що в підсумку створює сприятливі умови для нагнітання, навіювання й маніпулювання. Проте в демократичному дискурсі часто апелюють не тільки до почуттів, але й до розуму, прагнучи активізувати інтелектуальний початок в організації впливу на аудиторію, тому що «лобові» атаки на супротивника можуть спричинити несприйняття аудиторії, напр.: «*Für mich ist der ... Betrag von 6 Milliarden Euro kein fiskalisches Thema, kein Thema, bei dem...*» [11].

Стратегію дискредитації когнітивного плану, сутність якої полягає в особливому обробленні інформації, застосовують для того, щоб допомогти адресатові інтерпретувати інформацію й дійти висновків, які позиціонує мовець, напр.: «*Das heißt, wir müssen Prinzipien anwenden und nicht Prinzipienanwendung und heilige Kühe durcheinander bringen*» [12]. Когнітивна дискредитація підриває довіру до влади завдяки хибному інформуванню адресата, де супротивника звинувачують у неспроможності політичного курсу [6, с. 220].

Іноді політики використовують критику, щоб відійти від демагогічної риторики. Попри те що особисті випадки проти опонента достатньо поширені, політики, орієнтовані на перспективу, уникають відповідати за них особисто, а делегують ці акції своїм політичним колегам, людям зі свого найближчого оточення [8, с. 76].

Актуальною є *тактика перетворення нейтральних контекстів у дискредитувальні*, коли беруть абсолютно нейтральний контекст, який може навіть і не належати до політичного висловлення опонента, і в ньому відшукують якісь зачіпки, відштовхуючись від яких автор починає обігрувати їх у негативному світлі.

Тактика поляризації, на думку П. О. Миронової, – це використання стереотипів суспільної свідомості, найчастіше одна-дві емоційні, яскраві ознаки: «чорне – біле», «свої – чужі», «хаос – порядок». Мета політика, що послуговується стереотипним протиставленням, – розбити представлену в тексті картину світу на частини, зробити її чітко поляризованою, без будь-яких домислів і нюансів. У такий спосіб комунікативна дія тактики поляризації спрямована на різке відділення однієї групи від іншої, унаслідок чого одна група отримує виключно позитивні характеристики, інша – негативні; напівтон зазвичай не використовують [7, с. 55], напр.: «*Ich akzeptiere nicht, dass Menschen, die arbeiten wollen und können, zum Sozialamt gehen müssen, während andere, die dem Arbeitsmarkt womöglich gar nicht zur Verfügung stehen, Arbeitslosenhilfe beziehen*» [10].

Ще однією важливою тактикою є покликання на *особистість*, яку дискредитують чи яка була дискредитована. Її вплив ґрунтований на когнітивній процедурі аналогії.

Стосовно політичного передвиборчого дискурсу – це так звана пережита аналогія, базована на фактах, відомих слухачеві з різних джерел, а тому покликання можуть бути досить жорсткими [8, с. 84].

Щоб протидіяти звинуваченням і зберегти власний статус, відповідач не лише намагається спростувати критику на свою адресу, а й спрямовує її проти свого опонента. Застосування тактики обвинувачення демонструє розбіжність представлених даних з офіційними звітами [4, с. 156].

Висновки і перспективи. Отже, сутність дискредитувальних тактик полягає в тому, що дискредитовану особу або явище уподібнюють до негативного прямого зіставлення або ж до прозорого натяку, індукуючи негативні асоціації й логічні зв'язки зі знаком «мінус». Комунікативні дії автора пов'язані з перебільшенням негативних властивостей і якостей об'єкта дискусії та акцентуванням на них.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні стратегій і тактик у різних типах дискурсів.

Список використаної літератури

1. Алёшина Е. Ю. Политический конфликт как коммуникативный феномен. *Проблемы гуманитарного образования: филология, журналистика, история : сб. научн. статей III Междунар. науч.-практ. конф.* Пенза, 2016. С. 164–169.
2. Алтунян А. Г. *Анализ политических текстов.* Москва : Логос, 2014. 387 с.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва : КомКнига, 2006. 288 с.
4. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 316 с.
5. Попова Е. Д. Конфликтная личность в политике : учебное пособие. Москва : МСОУ, 2003. 54 с.
6. П'єцух О. І. Парламентські дебати Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в когнітивно-дискурсивній парадигмі : монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А. 2018. 388 с.
7. П'єцух О. І. Втілення тактики переадресації удару в політичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві. *Science and Education a New Dimension. Philology, Issue 138*, 2017. С. 53–57.
8. Руженцева Н. Б. Дискредитирующие тактики и приемы в российском политическом дискурсе : монография. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2004. 294 с.
9. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Киев : Фитосоциоцентр, 2002. 336 с.
10. Esser F., Pfetsch B. Politische Kommunikation im internationalen Vergleich : Grundlagen, Anwendungen, Perspektiven. Wiesbaden : Westdeutscher Verlag, 2013. S. 15.
11. Kampf um Wörter : веб-сайт. URL : <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/sprache-und-politik/42740/diskursanalyse> (дата звернення 02.11.2020).
12. Zehn Stigmavokabeln : веб-сайт. URL : <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/spracheundpolitik/42744/stigmavokabeln?p=9> (дата звернення 02.11.2020).

References

1. Alosyna, E. Yu. (2016). Politicheskii konflikt kak kommunikativnyi fenomen. [Political conflict as a communicative phenomenon]. In : Problemy humanitarnoho obrazovaniia: fylolohiia, zhurnalistika, istoriia : sb. nauch. statei III Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. [Problems of Humanitarian Education: Philology, Journalism, History : Collection of Scientific Articles of the III International Scientific and Practical Conference]. Penza. 164–169 (in Russ.).
2. Altunian, A. H. (2014). Analiz politicheskikh tekstov [Analysis of political texts]. Moskva : Lohos, 387 (in Russ.).
3. Issers, O. S. (2006). Kommunikativnyie stratiehi i taktiki russkoi riechi [Communication strategies and tactics of Russian speech]. Moskva : KomKniha, 288 (in Russ.).
4. Nahorna, L. B. (2005). Politychna mova i movna polityka: diapazon mozhlyvostei politychnoi lnhvistyky [Political language and language policy: the range of possibilities of political linguistics]. Kyiv : Svithliad, 316 (in Ukr.).
5. Popova, E. D. (2003). Konfliktnaia lichnost v politike : uchebnoe posobie [Conflict personality in politics]. Moskva : MSOU, 54 (in Russ.).
6. P'ietsukh, O. I. (2018). Parlamentski debaty Spoluchenoho Korolivstva Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi : monohrafiia [Parliamentary debate between the United Kingdom of

Great Britain and Northern Ireland in a cognitive-discursive paradigm]. Cherkasy : Vydavets Chabanenko Yu. A., 388 (in Ukr.).

7. P'ietsukh, O. I. (2017). Vtilennia taktyky pere adresatsii udaru v politychnomu dyskursi parlamentskykh debativ u Spoluchenomu Korolivstvi [The influence of tactics addresses the impact of the political discourse of parliamentary debates in the United Kingdom.]. In : Science and Education a New Dimension. Philology, Issue 138, 53–57 (in Hun).

8. Ruzhentseva, N. B. (2004). Diskreditiruiushchie taktiki y priemy v rossiiskom politicheskom diskurse : monohrafiia [Discrediting tactics and techniques in Russian political discourse]. Yekatenburh : Ural. hos. ped. un-t, 294 (in Russ.).

9. Selivanova, E. A. (2002). Osnovy linhvisticheskoi teorii teksta i kommunikatsii [Fundamentals of linguistic theory of text and communication]. Kyiv : Fitosotsyotsentr, 336 (in Ukr.).

10. Esser, F., Pfetich, B. (2013). Politische Kommunikation im internationalen Vergleich : Grundlagen, Anwendungen, Perspektiven [Political communication in international comparison : basics, applications, perspectives]. Wiesbaden : Westdeutsche Verlag, 15 (in Deu).

11. Kampf um vorder [Fight for words]. Available at : <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/sprache-und-politik/42740/diskursanalyse>.

12. Tsein stihmavokabeln [Ten stigma cords]. Available at : <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/spracheundpolitik/42744/stigmavokabeln?p=9>.

L. O. OVSHENKO, A. V. OBIDENKO. CONFLICTOGENIC STRATEGY OF DISCREDITATION AND TACTICS OF ITS IMPLEMENTATION IN MODERN POLITICAL DISCOURSE

Summary. Introduction. The article deals with the discursive linguistic pragmatics and discourse studies. Political discourse certainly influences language phenomena and modifies communicative processes due to stable conceptual schemes of cooperative and conflict interaction between participants in political communication.

Purpose. One of the main directions is the study of the projection of society, culture and ethnic consciousness on linguistic phenomena and political communication processes in general.

Methods. The research was conducted with the involvement of discourse analysis – for a critical study of political discourse; pragmatic and conversational analysis – to identify key strategies and tactics; continuous sampling method – to select the actual material.

Results. The characterization of political conflict describes it as a conflict of interests that do not coincide, that is, incompatible political views, goals and values of politicians, which are closely linked to political power, which in turn is the main object of political conflict. The study was based on fragments of German-language political discourses, extracted from a continuous sample of Internet sources and the modern German press.

Originality of the article is determined by the need for a comprehensive analysis of the conflict strategy and tactics of its implementation in modern political discourse. The article presents the material on the leading tactics of conflict-prone discrediting strategy in modern political discourse, identifies their implementation in the speech of politicians.

Conclusion. Each communication strategy includes a set of tactics; they are in a relationship like genus and species. The set of selected tactics modifies the strategy of achieving the goal. Criticism is the most commonly used tactic in confrontational strategies, which aims to raise the audience's doubts about the ability of a political opponent and dissatisfaction with the overall situation. The tactic of polarization is aimed at breaking the picture of the world presented in the text into parts, to make it strictly polarized, without any conjectures and nuances. Another important tactic is to refer to a person who is being discredited or has been discredited. Its influence is based on the cognitive procedure of analogy. In conclusion the basis of the discrediting strategy is the ability of participants in political communication to operate with information for the most effective argumentation while exercising cognitive influence on the consciousness of the addressees.

Key words: political discourse, political communication, strategy, tactics, political conflict, confrontational strategy, discrediting strategy, accusation tactics.

Надійшла до редакції 17.04.20

Прийнято до друку 25.05.20